

Анна Данильчук,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0001-8127-2953>
м. Луцьк, Україна

Англійська мова у Європейському Союзі в контексті брекзиту English language in the European Union in the context of brexit

Анотація. Європейський Союз – це складне наднаціональне утворення, до складу якого входить 27 держав, що спілкуються 24 офіційними мовами. Формально поширена у ЄС політика мультлінгвізму на практиці застосовується рідко, адже ведення офіційної документації 24 різними мовами – завдання непросте. Упродовж останніх десятиліть головними робочими мовами Європейського Союзу були англійська, французька та німецька з великим домінуванням англійської як мови міжкультурної комунікації. Вихід Великобританії з ЄС, відомий як брекзит, привернув увагу політиків та дослідників до майбутнього англійської мови в ЄС. Серед імовірних прогнозів спостерігаються дві радикально протилежні точки зору – від повного припинення використання англійської мови у сфері офіційної комунікації ЄС, так званого *Engxit*, до утвердження нового, європейського, варіанту, відмінного від стандартної англійської мови, так званого *Euro-English*. Здійснений у статті контент-аналіз англійської мови в медійному дискурсі 2016–2021 рр. демонструє, що більшість видань продовжує оцінювати англійську мову як головну мову ЄС та світу; *lingua franca*; найпопулярнішу для вивчення іноземну мову; нейтральну мову глобальної та міжкультурної комунікації. Щодо характеристик нового варіанту англійської мови (*Euro-English*), то вони різняться – від позитивних до негативних, сконцентрованих на помилках та відхиленнях від стандартного варіанту англійської мови. Проте саме існування такого варіанту англійської мови у ЄС уже майже не викликає сумнівів як у дослідників, так і в пересічних громадян. Ймовірно, вихід Великобританії з Євроспільноти може слугувати початком процедури кодифікації європейського варіанту англійської мови та його подальшого активного використання в офіційній комунікації ЄС.

Ключові слова: англійська мова, *lingua franca*, Європейський Союз, європейський варіант англійської мови, брекзит, мовна політика, мультлінгвізм.

Summary. Today the EU consists of 27 member states speaking 24 official languages. Formally widespread in the EU, the policy of multilingualism is rarely

applied in practice, as keeping official documents in 24 different languages is not an easy task. In recent decades, the main working languages of the EU have been English, French, and German, with a strong predominance of English as the language of intercultural communication. Brexit has drawn the attention of politicians and researchers to the future of English in the EU. There are two radically opposite views among the predictions – complete stop of the use of English in the field of official communication in the EU, the so-called Engxit, or the adoption of a new, European version, the so-called Euro-English. The article demonstrates the results of the content analysis, which was carried out on the basis of the English-language media discourse of 2016–2021. Most of the analyzed publications continue to evaluate English as the main language of the EU and the world; lingua franca; the most popular foreign language to study; the neutral language of global and intercultural communication. The characteristics of the new version of the English language (Euro-English) in media differ – starting from positive to negative, focused on errors and deviations from the standard version of the English language. However, the very existence of such a variant of the English language in the EU is almost beyond doubt for both researchers and citizens. It is likely that the UK's withdrawal from the European Community could mark the beginning of a process of codification of the European variant of English and its further active use in official EU communication.

Key words: *English language, lingua franca, European Union, Euro-English, Brexit, language policy, multilingualism.*

Вступ. Однією з найважливіших геополітичних подій ХХІ ст., беззаперечно, можна вважати вихід Великобританії з Європейського Союзу. Із червня 2016 р., коли 52% британців проголосували за брекзит, і до грудня 2020 р., коли країна остаточно вийшла з ЄС, у фокусі суспільної уваги була низка економічних, соціальних, культурних та лінгвістичних питань. Сам термін Brexit рекордно швидко увійшов до словників англійської мови. Утворений складанням прикметника British та іменника exit, він неодноразово змінював своє значення, віддзеркалюючи сам процес політичного та економічного відокремлення Великобританії від Євроспільноти. Сучасне визначення терміна в Oxford English Dictionary таке: Brexit – used to refer to the departure of the United Kingdom from the European Union [16]. Разом із ним в англійській пресі натрапляємо на утворений за аналогією термін Engxit, що поки не увійшов до словників. Проте, аналізуючи різноманітні контексти його використання, одним із кількох потенційних значень Engxit вважаємо вихід англійської мови з активного використання у Європейському Союзі.

Мовна політика Європейського Союзу була та залишається у центрі великої кількості інтердисциплінарних досліджень як до брекзиту [4; 13], так і після [12; 15]. У розв'язанні мовних питань Євроспільнота керується статтею 53 Угоди про Європейський Союз, статтею 342 Договору про функціонування Європейського Союзу та статтею 22 Хартії основних прав Європейського Союзу. Усі офіційні

мови ЄС визнаються його робочими мовами, а всім громадянам гарантовано право рівного доступу до офіційної комунікації рідними для них мовами ЄС. «Однак на практиці в європейських установах найчастіше використовуються три мови: англійська, французька та німецька» [11, с. 216].

Політика мультлінгвізму, особливо популярна у Європейському Союзі після 2007 р., підтримує один із головних принципів спільноти – *united in diversity* та є прикладом мовного плюралізму й взаємної поваги. Проте на практиці дотримуватися багатомовності й рівного використання усіх 24 мов майже неможливо. Саме тому все більше дослідників вважають, що спільною мовою комунікації *lingua franca* ЄС упродовж останніх десятиліть була англійська мова. Навіть поза політикою, наприклад в економічній сфері, чимало французьких і німецьких компаній спілкуються між собою англійською, досягаючи у такий спосіб «лінгвістичного нейтралітету» [14, с. 2]. Англійська мова виконує важливу функцію інтраєвропейської комунікації у ситуації, коли для жодного зі співрозмовників вона не є рідною. У таких умовах спостерігається інший важливий процес, пов'язаний з англійською мовою у ЄС, – це її нативізація, або європеїзація. Європейці змінюють англійську під впливом своїх рідних мов і водночас деамериканізують та деанглізують [1, с. 67].

Під терміном «європейський варіант англійської мови» слід розуміти її варіант, «відмінний від британського (американського, канадського, австралійського та ін.), який є виразно європейським та відрізняє мовця європейської англійської від інших варіантів цієї мови» [3, с. 7]. Завданням нашої статті є визначити еволюцію ставлення європейців до англійської мови в Європейському Союзі в контексті брекзиту, адже відразу після проголошення результатів референдуму 2016 р. з'явилось чимало гучних заяв як на її підтримку, так і проти її офіційного використання в ключових інституціях ЄС.

Методологія та методи дослідження. Для того щоб простежити оцінку English та Euro-English у сучасному англomовному медійному дискурсі, проаналізуємо низку висловлювань, що містять словосполучення English language або просто English (у значенні «мова») методом якісного контент-аналізу. Джерелами зібраного емпіричного матеріалу є відомі англomовні медійні видання: 1) британські, такі як The Guardian та The Irish Times; 2) глобальне європейське видання Politico; 3) англomовна індійська щоденна газета The Economic Times, що належить до The Times Group; 4) низка фахових онлайн-видань ЄС: вебсторінки перекладацьких компаній Venga Global, Global Lexicon, вебсторінка британського об'єднання адвокатів cira.org.uk, вебсторінка глобального академічно-дослідницького

об'єднання theconversation.com із центральним офісом у Лондоні. Усі проаналізовані публікації датуються періодом активного обговорення виходу Великої Британії з ЄС у 2016–2021 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найчастотнішими є висловлювання, де англійську мову характеризують як головну мову ЄС. Зокрема, зустрічаємо такі словосполучення з прикметниками *chief, main, dominant, principal*:

the chief language of the EU

The chief language of the EU is now, de facto, English [10].

the main working language of the EU

The main working language of the EU will remain English [10].

the dominant role of English

Much has been said about how the Brexit will affect businesses and ordinary people, but the dominant role that the English language currently enjoys in the EU has also been put at stake by some EU officials – and of course, this affects English translation [6].

principal working language

So, even if Britain leaves the EU, English will remain not only an official language – because of the member status of Malta and Ireland – but it will likely also remain the principal working language of the EU institutions [18].

Як бачимо, акцент на провідній ролі англійської мови у сфері офіційної комунікації, роботи інституцій лишається як у британській, так і в європейській пресі 2016–2019 рр.

Часто англійську мову у Європейському Союзі характеризують як необхідну для професійної комунікації та вивчення іноземну мову, *lingua franca* сучасного світу, чиє використання не обмежується Європейським Союзом, а необхідне для глобальної комунікації. Зокрема, це демонструють такі висловлювання, що поєднують *English* або *English language* з оцінними виразами, найчастотнішим серед яких є словосполучення *English is a common language* та навіть метафорами – *English is a natural BRIDGE*:

English is the first choice

English is clearly the first choice when it comes to communication between two Eurocrats or parliamentarians who do not share the same mother tongue [6].

English as a natural bridge

English acts as a natural bridge between the EU's 24 official languages and is the primary language for everyday communication [20].

Метафора BRIDGE зображає роль англійської мови серед усіх мов ЄС як своєрідного природного мосту та імплікує такі її функції, як: зв'язок між людьми, що перебувають або походять із різних мов-

них середовищ; ефективний спосіб подолати комунікаційні перепони, непорозуміння; зменшення ізоляції, об'єднання.

Аналіз емпіричного матеріалу також демонструє сприйняття англійської мови як світової, а отже, своєрідного інструменту комунікації ЄС – світ. Наприклад:

English is the world language

Günther Oettinger, the German EU commissioner, was recently reported in The Daily Telegraph as saying: «We have a series of member states that speak English, and English is the world language which we all accept» [20].

English is a «lingua franca», English is a common language

For two decades, English has been the 'lingua franca' of the European Union institutions in Brussels – a common language EU policymakers use to communicate with one another about laws regulating subjects like energy, security and trade [18].

English is the most commonly taught foreign language

On top this, English is the most commonly taught foreign language in Europe, which is a major factor in why it is the most commonly used working language [18].

English as a second, additional language, the majority common language

However, as more countries joined, many of which had English as a second or additional language, the number of English speakers grew until English became the majority common language [19].

Обидва попередні приклади підтверджують результати «Спеціального Євробарометра 386 Європейці та їхні мови», проведеного Генеральним директором Європейської Комісії з комунікацій у 2012 р. Згідно із ним, до п'ятірки найбільш поширених іноземних мов, якими володіють громадяни ЄС, входять: англійська мова (із великим відривом – 38%), друге і третє місце займають французька (12%) та німецька (11%) мови відповідно, [8].

На особливу увагу заслуговують висловлювання, що містять оцінку нового варіанту англійської мови, що з'явився (на думку частини авторів проаналізованих публікацій) або з'явиться (на думку інших) у Європейському Союзі після брекзиту. Наприклад:

their own version of English

However, some may argue that the European Union will forge their own version of English; an idea that you could say is already in motion [7].

Видання The Irish Times також описує новий варіант англійської мови, що функціонує в ЄС, називаючи його *EU own English dialect*. Автор статті оцінює цей діалект негативно, називаючи нові слова євроанглійської *ugly creations*.

Over the years, the EU has developed its own English dialect, famous for such ugly creations as planification, comitology, decommit and actorness – none of which is found in the natural world [22].

Франція відома своїми мовними протистояннями із Великобританію та змаганням за лінгвістичне домінування у Європі. Видання Politico наводить свіжу цитату французького міністра з європейських справ Клемана Боне, де він характеризує європейську англійську як *a type of broken English*:

It will be harder for people to understand, after Brexit, that we all stick to a type of broken English, Beaune said. «Let's get used to speaking our languages again!» [22].

Подібний опис нового континентального варіанту англійської мови знаходимо у ще одній статті видання Politico 2016 р.:

What would win out would not be the language of Shakespeare that many cultural institutions in Britain were celebrating last weekend on the 400th anniversary of the playwright's death. Instead, what would take root would be a cheapened, debased form of English as spoken and written by non-native speakers. (...) Ireland is, famously, a nation of poets, but it is a small country and probably not equal to the task of protecting the English language against the linguistic crimes committed by the Dutch, the Scandinavians and others who think they know better [10].

Автор протиставляє стандартний варіант англійської мови, британський, мову Шекспіра, «здешевленому» варіанту євроанглійської *cheapened, debased form of English as spoken and written by non-native speakers*. Ба більше, у наступному реченні він вдається до метафори *linguistic crimes*, що передає негативну оцінку використання англійської мови тими, кому вона не є рідною, та прийому іронії – *the linguistic crimes committed by the Dutch, the Scandinavians and others who think they know better*.

Подібну негативну та метафоричну оцінку Euro-English знаходимо у виданні The Irish Times, де автор порівнює мовні нюанси з жертвами неправильного використання, надаючи приклади помилкових висловлювань типових, на його суб'єктивну думку, для інституцій ЄС:

In institutions filled with non-native speakers and relying so heavily on a vast translation apparatus, nuance can often be the victim. A German MEP was puzzled when a British counterpart seemed to call him a «waterproof coat» (the original was «anorak»). A missing hyphen meant an eminent «vice-president» was once described in Spanish as the «president of vice». In English a spade is a spade, but the British former MEP Richard Corbett calls the word being rendered in an EU document as a «single-bladed mono-handled digging instrument» [22].

Проте серед проаналізованої бази існує чимало прикладів, що демонструють унікальну, позитивну роль англійської мови та її нового варіанту в сучасному глобалізованому суспільстві. Наприклад, індійське видання *The Economic Times*, посилаючись на індійський досвід виходу з-під колоніального впливу і водночас збереження англійської мови як офіційної, наводить такі аргументи:

If there is anything that a shrinking UK can take heart from, it is the widening family of English variants. It should be a matter of pride that the language Britons carried to the rest of the world is no longer the Queen's English but Everyone's English – and nowhere more so than in India [21].

Ця оцінка перегукується з теорією «лінгвістики звільнення/ liberation linguistics», що бере свій початок у науковому доробку індійського лінгвіста Баджа Качру [9]. Англійська мова постає не як єдиний варіант, стандарт, а як родина англійських варіантів, що перестали бути лише мовою королеви, а належать усьому світу – *no longer the Queen's English but Everyone's English*.

Аналогічне розуміння англійської як мови, що об'єднує, знаходимо у статті Джейн Сеттер для *The Guardian*:

As Hong Kong is an international hub for trade and finance, this makes pragmatic sense, but there is also evidence that Hong Kong people feel that the English language is part of their identity – something that makes Hong Kong distinctive from mainland China. Singapore has speakers of Malay, Chinese (various dialects) and Tamil, among others; in this context, English is a unifying language. But these Englishes are not «British English», or even «American English». The Englishes spoken around the world have developed their own vocabulary and grammar; Euro-English is no exception. English simply does not belong to traditional «native» English speakers any more: it belongs to everyone who speaks it, and it will develop and change depending on the communicative needs of speech communities [19].

На особливу увагу заслуговує спостереження авторки щодо англійської мови як частини пан'європейської ідентичності. Європейський Союз упродовж десятиліть вивчає та стимулює формування EU identity як необхідної умови успішного й стабільного функціонування спільноти [5].

Важливу роль англійської мови у формуванні нової європейської ідентичності також знаходимо в аналітичній публікації на сайті перекладацької компанії Pangeanic:

Nine years later, Central and East European countries which had had Russian as their lingua franca picked English as a means of «Westernization» [17].

Автори наголошують на унікальній функції англійської мови, що водночас демонструє і формує соціальне та політичне бачення роз-

виту країни або регіону. Ми з власного досвіду бачимо, як вихід із тоталітарного комуністичного режиму країн Балтії, Польщі та України позначився на зростанні популярності вивчення англійської мови як першої іноземної в школах та вищих навчальних закладах. Англійська мова поступово стає головною мовою освітньої, наукової та міжкультурної комунікації на теренах пострадянських держав, де раніше із суттєвим відривом домінувала російська мова.

Висновки з дослідження. Беззаперечним є факт, що вибір та використання мови як окремим індивідом, так і країною має безпосередній вплив на формування національної, культурної, політичної ідентичності. Політика мультилінгвізму, вибрана Європейським Союзом, є прикладом мовного плюралізму, проте на практиці дотримуватися багатомовності й рівного використання усіх 24 мов ЄС украй складно. Саме тому все більше дослідників вважають, що спільною мовою комунікації, *lingua franca* ЄС упродовж останніх десятиліть була англійська мова. Вихід Великобританії з Євроспільноти змусив політиків та дослідників переглянути умови її використання та розглянути ймовірні сценарії – від *Engxit*, тобто повного виходу англійської мови з офіційного використання у ключових інституціях ЄС, до появи й поширення нового варіанту англійської мови, відомого як *Euro-English* (євроанглійська). Сьогодні складно спрогнозувати зі стовідсотковою ймовірністю, який зі сценаріїв є найбільш реалістичним. Проте, спираючись як на результати аналізу емпіричного матеріалу нашого дослідження, так і на офіційні заяви відповідальних за мовну політику ЄС управлінців, бачимо, що в найближчому майбутньому англійська мова залишатиметься однією з 24 офіційних мов та трьох активних робочих мов Євроспільноти. Зважаючи на те, що в публікаціях вибраних для дослідження англійськомовних медійних видань після 2016 р. особливо часто зустрічаються висловлювання щодо європейського варіанту англійської мови (*Euro-English*), припускаємо, що вихід Великобританії з ЄС може слугувати поштовхом до кодифікації нового варіанту англійської мови.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в аналізі лексичних та граматичних особливостей європейського варіанту англійської мови, а також перспектив його поширення/вивчення у вищих навчальних закладах України та спеціалізованих мовних школах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильчук А. Англійська мова в Європейському Союзі. *Актуальні питання іноземної філології*. 2018. № 9. С. 65–71.
2. Baum de la M. EU should stop speaking 'broken English' after Brexit, says French minister. Politico. 2021. URL: <https://www.politico.eu/article/brexit-eu-official-language-english-should-stop-speaking-broken-clement-beaune/> (дата звернення: 14.03.2021).

3. Berns M. English in the European Union. *English Today*. 1995. № 3. P. 3–11.
4. Bhatia T., Ritchie W. *The Handbook of Bilingualism and Multilingualism*. Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2014. 940 p.
5. Biskub I., Danylchuk A. European Identity: Values, Cultures, and Languages. *Language. Culture. Politics. Chelm*. 2019. № 1. P. 81–92.
6. Brunder E. English without the English: What the Brexit Means for Translation. Venga. 2019. URL: <https://www.vengaglobal.com/blog/english-without-english-brexit-means-translation/> (дата звернення: 09.03.2021).
7. Campenhout van C. Should UK citizens learn a new language after Brexit? Global Lexicon. 2018. URL: <https://www.globalexicon.com/de-de/neuigkeiten/blog/should-uk-citizens-learn-a-new-language-after-brexit/> (дата звернення: 14.03.2021).
8. European Commission. Special Eurobarometer 386: Europeans and their Languages. EU Open Data Portal. 2012. URL: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S1049_77_1_EBS386 (дата звернення: 18.03.2021).
9. Kachru B. World Englishes: Agony and Extasy. *Journal of Aesthetic Education*. № 30. P. 135–155.
10. King T. De Gaulle, Brexit and the slow death of two languages. Politico. 2016. URL: <https://www.politico.eu/article/charles-de-gaulle-brexit-slow-death-two-languages-david-cameron-referendum-power/> (дата звернення: 11.03.2021).
11. Kuźelewska E. Wpływ Brexitu na status języka angielskiego w Unii Europejskiej. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. 2019. № 2. P. 213–227. URL: <https://doi.org/10.14746/ssp.2019.2.12> (дата звернення: 20.03.2021).
12. Kuźelewska E. Quo Vadis English? The Post-Brexit Position of English as a Working Language of the EU. *International Journal for the Semiotics of Law*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09782-x> (дата звернення: 21.03.2021).
13. Mamadouh V. *The Geopolitics of Multilingualism in the European Union*. Abingdon : Taylor & Francis, 2020. 244 p.
14. McArthur T. Euro-evolution? *English Today*. 2001. № 17(4). P. 2–13.
15. Modiano M. English in a post-Brexit European Union. *World Englishes*. 2017. № 36(1). P. 313–327. URL: <https://doi.org/10.1111/weng.12264> (дата звернення: 20.03.2021).
16. Oxford English Dictionary Online. Oxford, 2020. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brexit?q=brexit> (дата звернення: 19.03.2021).
17. Pangeanic. Brexit: the demise of English as an international language? Pangeanic. 2021. URL: <https://pangeanic.com/knowledge/brexit-the-demise-of-english-as-an-international-language/> (дата звернення: 11.03.2021).
18. Seddon E. The English language is evolving – here’s how it will change after Brexit. *The Conversation*. 2019. URL <https://theconversation.com/the-english-language-is-evolving-heres-how-it-will-change-after-brexit-117614> (дата звернення: 09.03.2021).
19. Setter J. Will Brexit spell the end of English as an official EU language? *The Guardian*. 2019. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/dec/27/brexit-end-english-official-eu-language-uk-brussels> (дата звернення: 08.03.2021).
20. The Chartered Institute of Patent Attorneys. *The Use of English as an Official EU Language*. CIPA. 2016. URL: <https://www.cipa.org.uk/policy-and-news/brexit-updates/use-of-english-as-an-official-eu-language/> (дата звернення: 08.03.2021).

21. The Economic Times. Brexit should not mean Engxit too. Delhi, 2021. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/brexit-should-not-mean-engxit-too/articleshow/73053489.cms> (дата звернення: 11.03.2021).
22. The Irish Times. The Irish Times view on English in the EU institutions: lost in translation. The Irish Times. 2020. URL: <https://www.irishtimes.com/opinion/editorial/the-irish-times-view-on-english-in-the-eu-institutions-lost-in-translation-1.4165608> (дата звернення: 14.03.2021).